

země; tak bylo v Čechách r. 1913 při výměře 52.000 *km²* předepsáno 16·4 mil. K, v Dol. Rakousích při výměře 22.000 *km²* 6·6 mil. K a na Moravě při výměře 20.000 *km²* 7·7 mil. K pozemkové daně. Ztrnulost této daně znamená tedy značné ochromení celého zemského hospodářství.

ad b) Zemská dávka ze spotřeby piva jest jediná ze samostatných zemských dávek, která skýtá značnější výnos. Zavedena byla zákonem ze dne 15. března 1910 č. 25 z. z. původně ve výši 1 K 70 h z 1 hektolitru. Zákonem pak ze dne 9. března 1912 č. 6 z. z. zvýšena byla na 4 K z 1 *hl*. Jest to daň konsumní spravovaná dle podobných zásad jako v Čechách; její výnos jest praeeliminován na r. 1914 obnosem 6 $\frac{1}{2}$ mil. K, což činí 20·8% všech zemských dávek.

(Dokončení.)

K přeměně cechovního zřízení u nás v 18. stol.

(Příspěvek k dějinám průmyslové výroby.)

Dr. Oldřich Flégl.

Století XVIII. znamená pro cechovní zřízení — zrovna jako pro mnohou jinou instituci středověkou — dobu úpadku a přerodu. S rostoucí složitostí úkolů a poslání státu rostly i nové předpoklady, na kterých se zakládal život státních občanů. S postupující realitou názorů státu na nejrůznější otázky veřejného života, jak se to u nás jeví ve stol. XVIII. v době teresiánské a josefinské, mizí neodvolatelně formy života středověkého, jež pozvolna ztrácejíce faktické předpoklady, za kterých vznikly, zvrhají se v prázdný a života neschopný formalismus, který je zdravému vývoji jen překázkou. To byly v XVII. a XVIII. stol. cechy především, jež postupem doby více a více tvořily uzavřené celky, snažící se o zabezpečení hospodářského podkladu pro vždy úžeji omezený počet svých příslušníků, cechy, jichž přísně střežený monopol bránil pokroku technickému a jichž mistři žárlivě zamílčovali řemeslnému dorostu znalost výrobních praktik. Tyto konservativní tendence cechů ovšem naprosto příčily se náladě, kterou stát stol. XVIII. vycházel vstříc živnostenským a výrobním potřebám lidu. Stát staral se o zvýšení a rozmnovení výroby, o zdokonalení prostředků technických, o získání nových odbytišť, o zjednání nových zdrojů výživy pro rostoucí počet obyvatelstva i pro zvýšení poplatnosti jeho, čemuž všemu bylo těžko vyhověti pomocí strnulých řádů a zřízení cechovních.

Tak během XVIII. stol. cechy dostávají se v závislost úřadů politických, když samy nedovedly se svojí vnitřní silou, svou životní schopností přizpůsobiti rozumnými reformami těmto novým potřebám státního života. Vynikající soukromoprávní postavení cechů, jejich řemeslné privilegie jakož i neomezená autonomie stávají se obětí úkolů osvícenského státu, jehož koncentrujícím ten-

dencím protiví se velký partikularismus a rozdrobenost živnosti, jak je do XVIII. stol. dochovalo zřízení cechovní. Nově vznikající živnosti v této době — na př. živnosti založené na výrobě domácí — zůstávají již ušetřeny pout a vázanosti cechovní; různá omezení výrobní, poddanská odstraňována. Cechovní zřízení ponecháno zatím ještě, ač ve formách značně uvolněných, u živnosti, jež by úplné odstranění všech dosavadních řádů byly nesly rušivě a se značným nebezpečím své existence. Tak ale předpisy omezující počet živnostníků v určitém místě jakož i všeliká další cechovní ustanovení, volný rozvoj průmyslu zdržující, dle nařízení z r. 1715 odstraněny. Vláda Marie Teresie usilovala o přesunutí průmyslové výroby z úzkých mezí dosavadních soukromoprávních zřízení cechovních do veřejné správy státu, hledícího dle cirkuláře z r. 1776 k největšímu možnému rozšíření svobody v obchodu a ve výrobě ve všech zemích rakouských. (Srv. o tom mimo jiné Gruber, Průmyslová politika. Laichterova Česká Politika IV. díl str. 214 a násled.)

Dle téhož cirkuláře vydaného zemským vládám magistráty a místní vrchnosti neměly v okruhu své působnosti stěžovati komerčním řemeslníkům, továrníkům a manufakturistům nabývání měšťanského a mistrovského práva — nevážíce se na určitý počet mistrů již pracujících a nekladouce nově se hlásicím obširnějších dotazů; tehdy 84 druhy zaměstnání prohlášeny za zcela volná. Ustanovení tato sice nebyla pro možný a skoro jistý odpor všeobecně publikována, jen úřadům sdělena, aby se dle nich v praxi řídily.

Ale nálada tato ještě více razila si cestu za Josefa II., kdy magistráty propůjčovaly již obecně a napořád oprávnění k živnostem, nedávajíce se omezovati v té příčině ohledy na průkazy vandru nebo počet strávených let tovaryšských, hledice jen ke schopnostem, mravnímu chování a přičinlivosti uchazečů. Josef II. zapověděl v Čechách r. 1787 zakládati nové cechy. Již na začátku XVIII. stol. ustalovala se zvyklost, dle níž udělování mistrovských práv bylo cechům odňato úplně. Tyto pak v dalším vývoji sklesají ze své bývalé výlučnosti jen na jakési informační orgány státních úřadů, jež zavádějí na místo soustavy cechovní soustavy koncesní.

Zásadami zde krátce dotčenými proniknuto je mimo jiné důležité nařízení, jež král. české gubernium dalo z nejvyššího uložení magistrátu spojených měst pražských dne 11. října 1785 a jež týkalo se organisace dělníků železářských a ocelářských, rozdrobených dotud v celou směs různých cechů a tímto nařízením sloučených všeho všudy ve tři nové, zvláštní třídy. Ustanovení samo, jehož znění nalézá se v archivu král. města Prahy, v staré spisovně pod sign. XV. čís. 369, ai 1785, je zajímavým odleskem živnostenského zákonodárství josefinského vůbec. Text výnosu je přirozeně německý; provázen byl speciálním ustanovením guberniálním, aby magistrát svolal inspektory cechů pra-

cejících ohněm, odevzdal jim dostatečný počet exemplářů připojeného výnosu s podotčením, aby svolali veškeré podřízené mistry a tovaryše, jim aby oznámili a vysvětlili obsah nejvyššího nařízení a nejvyšší vůle o sloučení jejich cechů, dále starším cechů aby uložili uzavření a vyrovnání starých cechovních účtů a zapravení jich do posledního běžného měsíce za celý rok a zkrátka vše aby připravili k nařízenému spojení svých cechů. Dále nařizovalo gubernium, že magistrátem bude jmenován zvláštní inspektor pro jmenované dělníky, jemu bude dán dostatečný počet výtisků těchto guberniálních nařízení a týž bude hleděti k tomu a guberniu jaksi zodpověden za to, aby 1. ledna 1786 bylo sloučení jmenovaných cechů provedeno, vše nařízené uskutečněno a rovněž i oznámení dluhů magistrátu učiněno.

Nařízení pak proniknuto je zásadami pokroku a humanity, jež obrázejí se ve veškeré zákonodárné činnosti osvíceného absolutisty Josefa II. Uveřejňujeme jeho obsah jako ukázku z větší řady podobných kusů, jichž zajímavé studium slibuje působivý obraz živnostenské politiky Josefa II. v Praze v druhé polovici XVIII. stol.

Obsah jeho je následující: Jeho Veličenstvo neprospěšnou a příliš omezenou instituci cechů, v něž ocelářští a železářští dělníci jsou rozděleni, zrušilo a pro příště rozdělilo ve tři třídy s jednodušší a stejnomořnou správou. Znění tohoto nejvyššího rozkazu bylo zemským českým guberniem náležitě veškerým dělníkům železářským a ocelářským v Čechách oznámeno a vyplnění jeho nařízeno.

Dle tohoto rozkazu budou veškerí dělníci železářští a ocelářští pro příště rozdeleni ve tři skupiny, třídy, z nichž první tvoří ti, kteří pracují na větších a ostrých objektech (Großzeug- und Schneidschmide), druhá skupina pracující na jemnějších věcech, tedy především nástrojáři a pak oceláři (Feinzeug- und Stahl-schmide), a třetí pak zámečníci a ti, kteří pracovali plechem.

Do těchto tříd nelze přiřaditi podkováře, puškaře, kotláře, již zatím zůstávají mimo jmenované tyto tři skupiny.

Železářští a ocelářští dělníci jsou ve tři výše označené třídy tak rozdeleni, že do první jsou počítáni vyráběcí kladiv, drátů, broků, kos, mečů, želízek, sekery, všech druhů nožů do strojů, řezaček, konečně nůžek na stříhání ovčí vlny. Do druhé třídy patří ti, kteří vyráběli nože, jemné nůžky, kružítka, všichni ocelářští dělníci, t. zv. ozdobní zámečníci, pilníkáři, trubkaři, šídlaři, dále ti, kteří zpracovávali jemný drát, jemnější nástroje a součástky hudební. Konečně do třetí počítáni především zámečníci, šroubaři, ostružníci, hřebelečníci, hřebikáři, cvočkáři, jakož i dělníci pávní a plechových částek.

Každému mistru, jenž dosud pracoval a působil v rámci určitého cechu a nyní přičleněn jedné z těchto tří tříd, dána úplná volnost zpracovávat všechny artikly do ní spadající.

Jemné zboží ocelové, nářadí pro zlatníky a hodináře, součásti hodinové z ocele a železa: jako hodiny, péra spirálová, ručičky, řetízky, klíče, jakož dále i ty součástky, jichž byl dosud v dědičných zemích nedostatek, jako součásti zvonků, nůžky, kratiknoty, nože, kávové mlýnky a pod., ať patří do umění nebo práce pomocné, je tímto každému mistru dán na volnost, tyto vedle své obyčejné a obligátní práce sám nebo pomocí cechovních tovaryšů zhотовovati.

K těmto pracím mohou krajské úřady a magistráty také mimo naznačené tři cechy udíleti dovolení personální, ad personam na-skytnuvšího se dovedného pracovníka.

Tyto třídy sloučené z více cechů železářských a ocelářských dělníků pro příště mají miti svoje sídla v městech a větších městech.

Co se tkne těch prací, jež dosud byly opatřovány znamením mistrovským, nařizuje se zde, aby budoucně tyto byly označovány jménem místa výroby, kde nové sdružení cechovní stává, jakož i začátečními písmeny jména mistra, jenž je zhotovuje, nebo se opatří jiným znamením. Tyto všecky značky však oznámí se dříve příslušnému krajskému úřadu, jenž je schválí a poznamená ve zvláštní k tomu účelu vedené matrice, při čemž budiž brán zřetel k tomu, aby znamení jednotlivých dělníků od sebe se lišila a rovněž aby jeden nezneužíval značky druhého, ztratil-li snad právo mistrovské.

Samostatným mistrům ponechává se tolik dělníků a tovaryšů jakož i tolik dílen, kolik k pohodlnému obstarání své práce potřebuje.

Mezi tovaryši těchto nově utvořených cechů není rozdílů, každému je volno vstoupiti do práce k mistru, jehož si sám dobrovolně zvolí, za kterýmžto účelem potřebné pokyny nově přicházejícím tovaryšům udílí jediný úředně pověřený mistr pro celý obvod.

Nově utvořeným třem cechům železářů a ocelářů se pro budoucno přesně stanoví, že každý tovaryš, který průkazně vykáže, že po 6 let dobře pracoval, bez další zkoušky nebo mistrovských kusů má býti opatřen právem mistrovským. Proto mistr je povinen dělníku vystupujícímu u něho z práce dátí nejen vysvědčení za období u něho strávené, ale i všecka předcházející, jež k němu přinesl. Aby se však dělník mohl svými schopnostmi a svou dosavadní zachovalostí a dobrým chováním vykázati, nařizuje se, aby průkazy o tom vydávaly se dle přesně nařízeného formuláře a v něm dle pravdy a nejlepšího svědomí byl podán stupeň dovednosti dotyčného jakož i jeho mravní chování.

A poněvadž nyní při menším počtu cechů mistrů a jejich tovaryši z největší části budou od sídla cechu vzdáleni a tudíž aby si ušetřili zbytečnou ztrátu času i výloh, budiž každému súčastněmu mistru dle jeho potřeb vydáno několik kusů tištěných průkazů kolkovaných a náležitě formálně od cechů vyřízených s po-

platkem 7 kr. (!) za kus, jejž pak mistr vyplní jen udáním času, který u něj tovaryš strávil, dále posudkem dovednosti — byly tři stupně — a mravního chování jakož i datem vystoupení z práce.

Učedníci dospívají k samostatné práci po dosažení příslušných schopností pracovních a $\frac{1}{4}$ roce zkušebního období, bez ohledu je-li synkem mistra nebo z téže země nebo cizinec. Každý musel 3 léta se učiti, v čemž $\frac{1}{4}$ rok zkušební je započítán. Jestliže mistr vzal na sebe povinnost hocha šatiti, dále za něho zaplatiti cechovní pokladně přípovědné (Aufdinggeld) a poplatek dávaný za vyučenou (Freisprechgeld), hoch u něho stráví 4 leta. Mistři však nezaměstnávejtež učedníky domácími a podobnými pracemi, nýbrž jen dle smyslu učebních let toliko profesní prací.

Mistrům vzdálenějším od sídla cechu a od pokladny (von der Lade) je volno, učeňky — nikoli před pokladnou, nýbrž sami, — ale v přítomnosti 2 svědků přijmouti (Aufdingen) a vyučenými prohlásiti (Freisprechen); ovšem o svém opatření ihned zpraví pokladnu, kdež stane se příslušný zápis; současně jest jim zapravití přípovědné a výučné; první činí 30 kr., druhé 1 zl.

Listy rodné nebo křticí listy při tom nejsou žádoucny. Mistři pokladny vzdálení, nepřítomní, jakož i tovaryši nejsou zavázáni účastnit se schůzí a platiti za neúčast na nich. Rovněž nejsou povinni pohřbům, rekvií, bohoslužbám o suchých dnech, pravidelnému navštěvování kostelů a podobným církevním povinnostem pravidelně obcevatí.

Náklady na takováto zbožná nebo církevní cvičení (Übungen) hradí se nikoli ze společné pokladny, nýbrž vždy z dobrovolných příspěvků; příjmů však pokladny hlavně pro nemocné a zchudlé soudruhy bude používáno v součinnosti s místním ústavem chudinským. Proto každá spolková pokladna dorozumí se s ústavem chudinským příslušného místa a — za součinnosti krajského úřadu — bude odváděti pravidelný roční jejím silám přiměřený poplatek, jenž bude sloužiti podpoře schudlých anebo v okamžité tísni postavených soudruhů.

V budoucnosti míra ročního poplatku pro mistra stanoví se na 1 zl., pro dělníka 12 kr. Nikdo však nebudiž nucen zapravití tento poplatek jakož i zapravití přípovědné a výučné. Ovšem kdo tyto poplatky nezapraví, ztrácí nárok na eventuální podpory.

Konečně ti mistři, kteří se proti těmto pravidlům a nařízením budou stavěti odmítavě, budou trestáni dle míry svého odporu suspensí mistrovského práva na určitý čas, případně ztrátou jeho vůbec; odbojní tovaryši prohlásí se za nezpůsobilé cechovní práce, případně mistrovského práva. Postaví-li se proti nim celé společnosti cechovní, pak jest jejich pokladny rozpustiti a výrobu v dotyčných místech prohlásiti za svobodnou.

Připojený formulář vysvědčení, vydávaného shromážděním mistrů řemesla železářského a nožířského, udával, u kterého mistra dotyčný tovaryš pracoval, a ten čas věrně, pilně, tiše, mírně a čestně, jak se na každého tovaryše sluší, choval, ve své práci pak

osvědčil zručnost: prostřední: dobrou: obzvláštní*. A dle toho shromáždění spolumistři dotyčného tovaryše všude dle potřeby řemeslu doporučovali. K potvrzení toho se podepsali a připojili pečeť svého počestného řemesla.

Jak patrno, uvedená nařízení zjednodušovala značně organizační rády dělníků železářských a ocelářských. Tu a tam nechávala ještě staré výrazy, pojmy, ale obsah jejich je značně jiný, přizpůsobený duchu humanní doby. Tak ulehčovala jejich vzájemný styk, zbavovala dělníky tíživých omezení dosavadních cechů, zdůrazňovala individualismus dělníků, rušila utkvělé výsady dosavadní i povinnosti s řemeslem přímo nesouvisící, na př. církevní, brala v ochranu slabé, učedníky, obsahovala pojišťovací usanovení pro případ zchudnutí a zlepšovala důrazně sociální a hospodářské postavení železářských dělníků proti dosavadním poměrům zcela patrně, brala v ochranu práci a její právo a obsahovala v sobě počátky výrobní svobody vůbec.

Z PRÁVY.

David Ricardo a jeho „Zásady národního hospodářství a zdanění“. Ve sbírce »Sammlung sozialwissenschaftlicher Meister«, vydané prof. drem Waentigem v Halle n. S., vyšel jako pátý svazek nový překlad, drem O. Thielem pořízený, stejného díla třetího největšího národohospodáře anglického t. zv. klasické školy individualistické, Davida Ricarda. — Jaký byl od vystoupení Adama Smitha (O. N. 1913 str. 380 a 433) vývoj hospodářských poměrů na obratu stol. 18. a 19. a jaké bylo k němu postavení vědy národohospodářské? V praxi Smithův liberální systém právě ve vlasti jeho zatím málo docházel ohlasu. Nejhorší pouta průmyslu byla v Anglii odstraněna již dávno před Smithem, cechy — odjakživa menšího významu nežli na kontinentě — byly zbaveny místního monopolu, selské poddanství bylo rovněž již odstraněno. Dogma o tržební svobodě však dlouho se neujímalо: ještě 1787 Pitt přikročil ke kodifikaci starých zákonů prohibičních, průmyslová supremacie čela býti nadto zabezpečena Anglii zákazem vývozu strojů a uhlí, k pouhé mírnější ochraně celní přikročila Anglie teprv r. 1833.

Ve Francii zatím několik let velké revoluce převrátilo na rubu celý tisíciletý řád hospodářský a sociální. V památné noci ze 4. na 5. srpen 1789, »bartolomějské noci privilejí a nešvarů«, jejiž usnesení byla řadou dekretů z let 1790 a 1791 dílem teprv přesně formulována, dílem doplněna a stupňována, byla bez debaty, bez hlasování prostou aklamací zrušena bez náhrady všeliká břemena a úvazky o nevolnictví (main-mort) se opírající: vázanost k půdě, roboty, právo odúmrti, zákazy prodeje a pořizování o selských usedlostech, práva donucovací, právo honěbní, patrimoniální soudnictví a nenáviděné církevní desátky, za náhradu pak světské desátky, věčné pozemkové renty a všeliké pachty.